

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

СЛЮСАР СВІТЛАНА ТИМОФІЇВНА

УДК 332:352:316.334.55+504

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор, академік НААН
Терещенко Віктор Кирилович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
професор кафедри економіки праці
та розвитку сільських територій

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік НААН
Малік Микола Йосипович,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки» НААН,
завідувач відділу розвитку
підприємництва і кооперації

кандидат економічних наук, доцент
Маслак Олександр Миколайович,
Сумський національний аграрний університет,
доцент кафедри логістики
та виробничого менеджменту

Захист відбудеться «04» липня 2016 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Генерала Родимцева, 19, навчальний корпус № 1, кімната 97

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розісланий «02» червня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Балановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сільські території посідають одне з визначальних місць у національній стратегії розвитку економіки та відіграють ключову роль у системі організаційно-економічних відносин. Це зумовлює необхідність постійного впливу з боку держави та самоврядних структур на цю важливу організаційно-економічну систему суспільства. Однак, переважна частка цих територій характеризується збитковістю виробництва більшості видів сільськогосподарської продукції, демографічною та екологічною кризами, низьким рівнем соціального забезпечення, розвитком інфраструктури та рівнем і якістю життя сільського населення.

Сьогодні все більше зростає роль урбанізації сільських територій. Наближеність цих територій до великих міст відіграє важливу роль у їхній економічній і соціальній трансформації: змінюється соціально-професійна й демографічна структура сільського населення, їхній спосіб життя, рівень впорядкованості сільських поселень, зростає рівень несільськогосподарської зайнятості, спостерігається переселення міських жителів з центрального міста в приміську зону, перенесення туди промислових, соціальних та інших об'єктів функціонального призначення, збільшується його маятникова міграція.

Теоретико-методологічні основи розвитку суспільства розглянуто у працях зарубіжних та вітчизняних економістів: Д. Белла, А. Вебера, Дж. Гелбрейта, К. Кларка, Дж. Кейнса, Д. Макклелланда, А. Маршалла, С. В. Мочерного, М. І. Туган-Барановського, Й. Шумпетера та інших. Серед опублікованих результатів досліджень українських учених з проблем розвитку сільських територій, формування й аналізу рівня організаційно-економічної системи розвитку сільських територій, системи управління особливою глибиною охоплення й обґрунтованістю наукових положень виділяються праці А. В. Антонова, О. М. Бородіної, З. С. Варналія, В. П. Горьового, О. Д. Гудзинського, А. Д. Діброви, В. С. Дієсперова, О. Ю. Єрмакова, Ш. І. Ібатулліна, С. М. Кваши, А. В. Лісового, М. Й. Маліка, О. М. Маслака, М. К. Орлатого, О. І. Павлова, О. Л. Попової, І. В. Прокопи, О. П. Славкової, М. П. Талавирі, В. К. Терещенка, В. М. Трегобчука, М. А. Хвесика, О. В. Шубравської, В. В. Юрчишина, К. І. Якуби та багатьох інших вчених.

Однак, зважаючи на значущість і цінність досліджень, їх результати висвітлюють лише окремі аспекти формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони. Важливість зазначених питань, необхідність їх глибокого теоретичного опрацювання і практичного обґрунтування визначили актуальність теми дисертаційного дослідження, його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Розробка стратегії та практичних рекомендацій удосконалення мотивації праці в системі управління соціально-економічним розвитком сільських територій» (номер державної реєстрації 0112U003007), у межах якої здобувачем досліджено особливості формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробленні практичних рекомендацій

до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони, спрямованої на забезпечення високої результативності сільської економіки та добробуту сільського населення.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі вирішувалися такі основні задачі:

– уточнити і поглибити економічну сутність поняття «сільські території» на основі узагальнення теоретичних надбань українських і зарубіжних учених з метою забезпечення необхідної теоретичної бази дослідження;

– обґрунтувати методичні підходи до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони для розроблення заходів щодо її адаптації до динамічних умов зовнішнього та внутрішнього середовища;

– з'ясувати наявність чинників, які впливають на розвиток сільських територій приміської зони, для виявлення існуючих тенденцій та стратегічних напрямів їх розвитку;

– визначити рівень організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони для обґрунтування подальшої стратегії її формування;

– надати пропозиції щодо розвитку обслуговуючої кооперації для створення економічних умов до зростання матеріального добробуту населення;

– визначити стратегічні сценарії розвитку сільських територій приміської зони на основі економіко-математичного моделювання в умовах євроінтеграції;

– розробити рекомендації з удосконалення системи управління на рівні сільських громад, спрямовані на підвищення їх результативності.

Об'єкт дослідження – процес формування організаційно-економічної системи розвитку сільської території приміської зони.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методичних та практичних засад формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки держави.

Методи дослідження. Методологія дисертаційного дослідження ґрунтується на загальноприйнятих принципах проведення комплексних наукових досліджень. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення питань розвитку сільських територій та формування відповідної організаційно-економічної системи, основні наукові положення сучасної економічної теорії та наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених. Зі спеціальних методів у дисертаційній роботі використано такі: теоретичного узагальнення і порівняння – у процесі опрацювання літературних джерел і вивчення поставлених питань, окреслення економічної сутності поняття «сільські території»; монографічний – для узагальнення поглядів учених на проблеми, що розглядаються, аналізу особливостей розвитку сільських територій, вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду; економіко-статистичний – при аналітичній оцінці рівня організаційно-економічної системи розвитку сільських територій; системного аналізу – для оцінювання характеру впливу сукупності методів, важелів та інструментів державного регулювання на рівень розвитку сільських територій; структурно-логічного аналізу – для виявлення чинників, які впливають на розвиток сільських територій приміської зони; соціологічний – при опитуванні голів сільських, селищних рад та сільського населення; економіко-

математичного моделювання – для обґрунтування методичних підходів до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Київській області, Всеукраїнської асоціації сільських та селищних рад, результати власних досліджень і спостережень здобувача.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні теоретичних положень та практичних рекомендацій до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони. Основними положеннями, які отримано особисто автором і виносяться на захист, є такі:

вперше запропоновано методичний підхід до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони на основі побудови сумарного динамічного профілю організаційно-економічних систем, що дозволило визначити стратегічні сценарії розвитку цих територій для кожного із визначених кластерів, які забезпечать високу результативність сільської економіки, підвищення рівня життя сільського населення держави (С. 13–15);

удосконалено:

– методичні підходи до оцінки рівня організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони на підставі проведеної кластеризації, що дозволяє визначити основні напрями трансформації сільських територій приміської зони та враховує особливості впливу факторів розвитку цих територій на основі зміцнення ресурсного та майнового потенціалу муніципальних утворень (С. 10–11);

– пропозиції щодо розвитку багатофункціонального кооперативного формування, функціями якого, крім реалізації продукції, буде постачання фермерам кормів, молодняка тварин, ветеринарної допомоги, що сприятиме залученню в кооперативну сферу діяльності більшості малих форм господарювання в сільському господарстві, що, в свою чергу, забезпечить поширення на галузі сільського господарства прийнятих у кооперативах параметрів і вимог виробництва (С. 12);

дістали подальший розвиток:

– визначення терміну «сільська територія» з позиції системної взаємодії її складових, а саме соціуму; підприємств, закладів, установ, організацій; малих форм господарювання в сільському господарстві; природно-ресурсного потенціалу; органів управління; екологічного стану; соціальної інфраструктури; історичної спадщини та на основі врахування мотиваційної складової суб'єктів розвитку сільських територій (С. 5);

– методичні підходи до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій, які, на відміну від існуючих, враховують особливості функціонування підсистем, таких як соціально-демографічна, мотиваційно-трудова, інформаційна, організаційно-правова, економіко-інвестиційна, фінансова, екологічна у приміській зоні (С. 6–7);

– підходи до комплексного аналізу чинників, які впливають на розвиток сільських територій, що сприятиме розробленню науково обґрунтованих заходів з реалізації державної політики та стратегічних напрямів їх розвитку (С. 8–9);

– пропозиції щодо удосконалення системи управління сільськими територіями з урахуванням сучасних умов євроінтеграції, на принципах автономності, субсидіарності, залучення членів громади до участі у здійсненні функцій місцевого самоврядування, побудова партнерських відносин суб'єктів управління (С. 15–16).

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні теоретичних і методичних засад та наданні рекомендацій до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони.

Основні положення та результати дисертаційної роботи знайшли схвалення і впроваджені у практичну діяльність Міністерства аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-18-2-15/20822 від 23.12.2015 р.), Всеукраїнської асоціації сільських та селищних рад (акт № 013/016 від 05.02.2016 р.), Переяслав-Хмельницької районної ради Київської області (акт № 154 від 11.09.2015 р.), Стоп'язької сільської ради Переяслав-Хмельницького району Київської області (акт № 113 від 19.08.2015 р.). Отримані практичні результати використовуються у навчальному процесі Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (акт від 07.09.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною, завершеною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до обґрунтування теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони. Наукові результати, які наводяться в дисертації, одержані автором особисто і викладені в опублікованих працях.

Апробація результатів дисертації. Основні результати та положення дисертаційної роботи апробовано на: Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Перспективні питання економіки та управління» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Умови економічного зростання в країнах з ринковою економікою» (м. Переяслав-Хмельницький, 2013 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених, присвяченій 115-річчю НУБіП України «Актуальні проблеми наук про життя та природо-користування» (м. Київ, 2013 р.); XIV Міжнародній науковій конференції «Проблеми прогнозування і державного регулювання соціально-економічного розвитку» (м. Мінськ, Республіка Білорусь, 2013 р.); XXXI Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування фінансово-економічної системи: погляд у майбутнє» (м. Львів, 2013 р.); Міжнародній науковій конференції «Економіка в умовах сталого розвитку: контекст підприємств, регіонів, країн» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України» (м. Ужгород, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Институциональные основы функционирования экономики в условиях трансформации» (м. Нюрнберг, Федеративна Республіка Німачинна, 2014 р.); XV Міжнародній науковій конференції «Проблеми прогнозування і державного регулювання соціально-

економічного розвитку» (м. Мінськ, Республіка Білорусь, 2014 р.); Всеукраїнській конференції «Фінансова безпека аграрного бізнесу» (м. Житомир, 2014 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (м. Запоріжжя, 2015 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми наук про життя та природокористування» (м. Київ, 2015 р.).

Публікації. За результатами проведених досліджень автором опубліковано 25 наукових праць, обсягом 11,8 друк. арк., в тому числі колективна монографія (здобувачеві належить 1,5 друк. арк.), 7 статей у наукових фахових виданнях України, обсягом 3,39 друк. арк., 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, обсягом 3,21 друк. арк., 2 статті у науковому виданні іншої держави, обсягом 1,47 друк. арк., 11 тез наукових доповідей, обсягом 2,23 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 238 найменувань, додатків. Основна частина дисертації викладена на 195 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 31 таблицю, 47 рисунків та 11 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації, окреслено особистий внесок здобувача.

У першому розділі «**Теоретико-методичні основи формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони**» розглянуто економічну сутність категорій розвитку сільських територій в сучасних умовах євроінтеграції; вивчено базують складові організаційно-економічної системи розвитку сільських територій; обґрунтовано методичні засади оцінки рівня розвитку сільських територій приміської зони.

На основі опрацювання теоретичних надбань вітчизняних та зарубіжних учених обґрунтовано авторське визначення терміна «сільські території», під яким розуміємо цілісну систему, яка уособлює все те, що на ній розташовано, має чіткий природно-ресурсний потенціал для сільської економіки, є місцем життєдіяльності сільської спільноти, містить економічну, соціальну, організаційну, мотиваційну складові, які перебувають під впливом територіальних громад, органів місцевого самоврядування, органів державної влади та бізнесових структур. У результаті вивчення зарубіжного досвіду, запропоновано власний підхід до класифікації сільських територій з урахуванням сучасних процесів урбанізації.

Доведено, що формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій необхідно розглядати у тісному взаємозв'язку через сукупність методів і прийомів, через призму системно-комплексного бачення діалектичних, економічних законів і закономірностей, історико-національних, демографічних, соціальних, екологічних та інших особливостей, які формують загальносуспільні цінності розвитку сільських територій. Водночас, дана система розвитку сільських територій, передбачає застосування комплексних дій – від розроблення теоретико-

методичних засад її функціонування, ґрунтового аналізу наявних умов та особливостей розвитку сільських територій до розроблення конкретних заходів і практичних рекомендацій як з боку територіальних громад, органів місцевого самоврядування, органів державної влади, так і бізнесових структур за такої форми взаємодії держави та самоврядування, щоб не порушувався баланс між повноваженнями та відповідальністю.

Обґрунтовано, що при формуванні організаційно-економічної системи розвитку сільських територій потрібно враховувати такі підсистеми, як соціально-демографічна, мотиваційно-трудова, інформаційна, організаційно-правова, економіко-інвестиційна, фінансова, екологічна (рис. 1). У процесі дослідження також з'ясовано, що розвиток конкретної сільської території значною мірою залежить від її природно-ресурсного потенціалу та ведення підприємницької діяльності.

Встановлено, що оцінюючи економічний розвиток сільських територій приміської зони слід акцентувати увагу на визначенні рівнів забезпечення сільських територій природними ресурсами, господарського розвитку, інвестиційної привабливості, підприємницької активності, розвитку транспортних комунікацій. Водночас, соціальний розвиток сільських територій передбачає аналіз частки та структури зайнятості сільського населення, оцінку рівня безробіття, рівня середньомісячної заробітної плати, забезпечення населення товарами і послугами та їх доступності.

Відповідно показниками, які беруться для аналізу, є частка зайнятих у сільському господарстві, рівень зареєстрованого безробіття, середньомісячна заробітна плата, товарообіг на одну особу, обсяг реалізованих послуг на одну особу.

Оцінка стану навколишнього природного середовища передбачає визначення негативного впливу діяльності людини на компоненти природи, рівень накопичення відходів. З погляду можливостей управлінського впливу на розвиток сільських територій важливим є аналіз фінансового забезпечення та джерела залучення фінансів.

У результаті проведеного дослідження розроблено методичний підхід, який враховує особливості сільських територій приміської зони, що передбачає щорічний моніторинг кожної сільської території за рівнем економічного, соціального, екологічного та інституціонального розвитку.

Алгоритм значення сільських територій приміської зони передбачає оцінку їх загального розвитку; обґрунтування головних критеріїв діагностики та виявлення складових, які його визначають; прогнозування їх розвитку та розроблення цільових програм для сільських територій приміської зони.

У другому розділі «Сучасний стан організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони» проведено аналіз чинників розвитку сільських територій приміської зони; здійснено оцінку використання їх соціального потенціалу та проаналізовано рівень організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони.

Рис. 1. Складові організаційно-економічної системи розвитку сільських територій

В суспільно-економічному житті України сільські території займають особливе місце, так як на них проживає третина населення нашої держави і припадає понад 90 % її площі. Розглядаючи сільське господарство як невід'ємну складову сільських територій встановлено, що без його розвитку неможливе підвищення матеріального добробуту населення, зміцнення економічної та продовольчої безпеки держави, зростання її експортного потенціалу. В Україні частка сільського господарства (включаючи мисливство та лісове господарство) у загальному обсязі валової доданої вартості усіх галузей економіки складає 11,8 %. Київська область посідає одне з провідних місць в Україні за розвитком сільського господарства, займає 4,7 % території держави та входить до п'ятірки найбільш економічно розвинених областей.

Розвиток сільського господарства Київської області, як важливої складової територіально-господарського комплексу сільської місцевості, перебуває під значним впливом мегаполіса. Київська область має високорозвинуте сільськогосподарське виробництво, зокрема, тут виробляють 6,5 % валової продукції сільського господарства країни, зосереджено майже 20 % матеріально-технічних засобів та 7 % зайнятих працівників у сільськогосподарській галузі. Встановлено, що на сільське господарство Київської області припадає 35 % валового регіонального продукту. У результаті дисертаційного дослідження виявлено такі тенденції. По-перше, виробництво сільськогосподарської продукції в Київській області має позитивну динаміку за рахунок переорієнтації сільськогосподарських підприємств на виробництво високорентабельної агропродовольчої продукції, зокрема зернових та олійних культур, що скорочує до критичного рівня збалансоване формування ринку інших видів сільськогосподарської продукції та продовольства, по-друге, галузь тваринництва характеризується зменшенням обсягів виробництва.

Усе різноманіття чинників, які впливають на розвиток сільських територій приміської зони, доцільно розділити на дві групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх чинників віднесено: обсяг виробництва та споживання основних продуктів харчування, фінансове і матеріально-технічне забезпечення, соціальні послуги, чисельність населення в працездатному віці, рівень безробіття, екологічний стан сільських територій. Зовнішні чинники розділено на загальнодержавні, регіональні та місцеві. Із переліку загальнодержавних виділено такі: розвиток економіки, зовнішня політика (державний протекціонізм), законодавче середовище, що створює умови для розвитку конкурентних відносин, соціальна політика. Найбільш суттєвими регіональними чинниками визначено: природно-кліматичні умови, галузеву спеціалізацію, рівень розвитку інфраструктури області та інвестиційну привабливість. До місцевих чинників віднесено: людські ресурси та ефективність їх використання, вікову структуру населення, рівень заробітної плати, наявність суб'єктів соціальної інфраструктури.

У структурі сукупних грошових доходів сільського населення Київської області спостерігаються позитивні тенденції: зростає частка оплати праці та збільшуються доходи від підприємницької діяльності й самозайнятості, при цьому зменшується частка доходів від продажу сільськогосподарської продукції, вартості спожитої продукції та самозаготівель. Водночас, структура грошових витрат є

незадовільною – 91,7 % займають споживчі витрати, до того ж цей показник має тенденцію до зростання.

Виявлено тенденцію до зниження кількості показників практично за всіма видами об'єктів соціальної інфраструктури. Незабезпечення елементарних потреб для життєдіяльності сільського населення призводить до масового відтоку сільських жителів із сіл, внаслідок чого зростає кількість порожніх будинків.

Забезпеченість населення основними продуктами харчування вітчизняного виробництва в Україні та Київській області наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Забезпеченість населення основними продуктами харчування вітчизняного виробництва у 2014 році розрахунку на одну особу за рік, кг

Продукти харчування	Україна			Київська область		
	Власне виробництво	Споживання	Ступінь забезпеченості продуктами харчування власного виробництва, %	Власне виробництво	Споживання	Ступінь забезпеченості продуктами харчування власного виробництва, %
М'ясо та м'ясопродукти	54,9	54,1	101,5	51	68,5	74,5
Молоко та молочні продукти	258,9	222,8	116,2	101	226,3	44,6
Яйця, шт.	456	310	147,1	589	355	165,9
Картопля	551	141	390,8	390	124,5	313,3
Овочі та баштанні продовольчі культури	224	163,2	137,3	123	161,4	76,2
Плоди, ягоди та виноград	56	52,3	107,1	17	70,5	24,1

Дані табл. 1 свідчать, що на відміну від України, Київська область в повній мірі не забезпечує населення основними продуктами харчування, хоча і має необхідні для цього умови, потенціал, досвід.

У результаті проведеного дослідження запропоновано методичний підхід до оцінки рівня організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони на основі комплексного зонування і кластеризації досліджуваної області, який дозволив визначити основні напрями трансформації сільських територій приміської зони. На першому етапі для дослідження впливу міста на розвиток сільських територій приміської зони проведено багатофакторний аналіз за допомогою пакета прикладних програм STATISTICA 10, результати якого дозволили обґрунтувати показники, що характеризують віддаленість території від міста, характер розселення, демографічні аспекти (чисельність, щільність населення), характер притаманного території виробництва, інфраструктуру, земельний ринок, екологічну ситуацію на сільських територіях приміської зони міст Київської області. Наступним кроком було проведення кластерного аналізу за результатами багатофакторного аналізу сільських територій приміської зони міст

області для визначення пріоритетів їх організаційно-економічного забезпечення за такими показниками, які характеризуються наявністю високої тісноти зв'язку з залежною змінною ознакою урбанізації території: кількість медичних закладів (П8), кількість діючих на території підприємств (П4), кількість сільськогосподарських підприємств (П5) та площа сільських територій приміської зони міст (П2). Результати проведеного кластерного аналізу наведено на рис. 2.

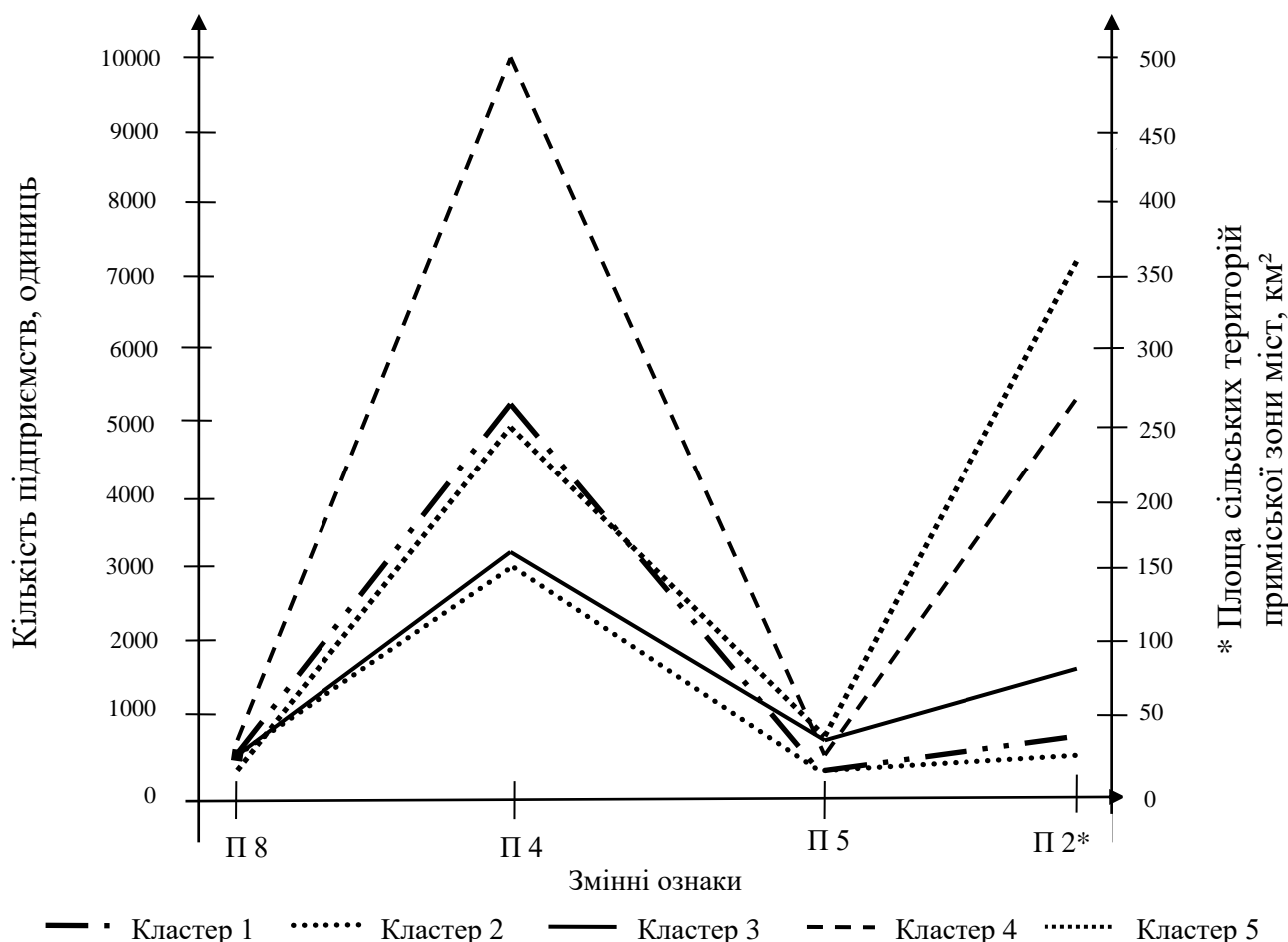

Рис. 2. Результати кластерного аналізу розвитку сільських територій приміської зони міст Київської області

Встановлено, що вся сукупність досліджуваних сільських територій приміської зони міст Київської області за сформованими чотирма ознаками поділяється на п'ять кластерів, що дозволило визначити стратегічні сценарії їх розвитку. У результаті обґрунтовано чотири основні напрями розвитку сільських територій приміської зони міст Київської області: 1) реалізація міських, виробничих, транспортно-логістичних функцій; 2) формування та розвиток рекреаційних видів діяльності, сільського зеленого туризму; 3) відновлення галузей сільського господарства; 4) переважно деградаційні процеси в сільській місцевості.

У цілому по області спостерігається закономірна зміна від традиційно сільських видів діяльності з високим проникненням міських функцій поблизу центру до деградаційних процесів у сільській місцевості на периферії. На основі узагальнення основних процесів, притаманних сільським територіям приміської зони міст Київської області, виділено кілька напрямів їх трансформації (рис. 3).

Рис. 3. Основні напрями трансформації сільських територій приміської зони Київської області

Обґрунтовано, що сільські території ближньої зони характеризуються високим проникненням міських функцій. Промислове освоєння цього сектору області ще в радянський час призвело до формування організаційно-економічної структури зі значним поширенням міських функцій у перехідній зоні передмість поряд із процесами деградації традиційної сільської економіки. Доведено, що рекреаційні види діяльності характерні для сільських територій як для перехідної, так і для віддаленої приміської зони і є найбільш доцільними напрямами трансформації сільської місцевості.

Проведене дослідження дозволило встановити, що різноманітні галузі сільського господарства локалізовані в межах перехідних зон передмість, де вони є важливим напрямом трансформації сільських територій поряд з рекреаційною функцією. Ці два напрями трансформації також розвиваються в зоні сільських периферій Київської області. Наявність сприятливих умов для ведення сільського господарства в зазначених зонах і секторах зумовила його випереджаюче відновлення. Доведено, що серед факторів, які суттєво впливають на розвиток виробничої сфери та зростають до периферії, найбільший вплив мають розташування та екологічний стан території. Встановлено, що деградуючі сільські території розташовуються на периферії області, де відсутні як «міський», «сільський», так і рекреаційний напрями діяльності на периферійних сільських територіях.

Доведено, що поширення елементів «міської» економіки поступово витісняє всі інші форми розвитку сільських територій далі від меж міста Києва. Перехідні зони сільських територій характеризуються активним розвитком галузей господарювання і рекреаційних видів діяльності. На периферії області дедалі більше

поширюється рекреаційний напрям трансформації сільської економіки. Водночас в межах найбільш віддалених сільських територій Київської області рекреаційна діяльність супроводжується деградацією сільської економіки.

У третьому розділі «**Удосконалення організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони**» запропоновано розвиток обслуговуючої кооперації, як один із стратегічних напрямів розвитку сільських територій, здійснено прогнозування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони, обґрунтовано напрями удосконалення системи управління сільськими територіями.

Результати емпіричного дослідження дають підстави стверджувати, що достатній рівень розвитку кооперативних формувань забезпечує продовольчу безпеку країни, підвищує конкурентоспроможність агропромислового виробництва та соціальний захист населення. В Україні кооперативний підхід усе ще не має популярності серед малих форм господарювання в сільському господарстві. Розвиток обслуговуючої кооперації залежить від ініціативних і міцних лідерів, вмотивованості окремих членів, консенсусу між зацікавленими сторонами, цілеспрямованої державної політики у питаннях формування нормативно-правової бази, податкової політики та фінансової підтримки.

Враховуючи те, що розвиток сільських територій та різні види зайнятості сільського населення можливі лише за умови налагодження дієздатної сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі економіки, удосконалено на основі багатофункціональності організаційно-економічну структуру кооперативного формування. До функції кооперативу належатиме, крім реалізації продукції, забезпечення постачання фермерам кормів, молодняку тварин, надання ветеринарної допомоги. В основу розроблених пропозицій покладено мотиваційну складову, яка зацікавить членів кооперативу поглибити свої знання щодо його діяльності та організації виробництва. Фінансувати створений кооператив можливо не тільки за рахунок державного та регіонального бюджетів, але зацікавлених юридичних та фізичних осіб. Запропонована організаційно-економічна структура кооперативу дозволить не тільки охопити всі стадії виробництва та переробки продукції, а й зменшивши тим самим кількість посередників, реалізувати механізм підтримки поточної діяльності малих форм господарювання в сільському господарстві для підвищення рівня життя сільського населення.

Визначено несільськогосподарську зайнятість як альтернативу для розвитку робочої сили або професійного розвитку, які для окремих осіб є більш привабливими ніж сільське господарство. З використанням досвіду Європейського Союзу щодо диверсифікації несільськогосподарських видів економічної діяльності визначено такі потенційні напрями розвитку сільських територій: діяльність у туристичній сфері, зокрема агротуризму; виробництво енергії на основі відновлювальних джерел; діяльність у сфері культури, мистецтва та національно-етнічної спадщини; упорядкування земельних угідь та покращення ландшафтів; розвиток соціальних послуг; здійснення віддаленого надання послуг (інформаційних, торговельних, науково-дослідних тощо) шляхом використання мережі Інтернет.

Запропоновано методичний підхід до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони на основі побудови сумарного динамічного профілю організаційно-економічних систем. На матеріалах Київської області визначено стратегічні сценарії розвитку сільських територій для кожного із кластерів, а це, в свою чергу, позитивно вплине на загальний їх розвиток. Здійснено прогнозування основних показників розвитку економіки сільських територій приміської зони Київської області в основу якого покладено аналіз сучасного стану економічної ситуації та їх географічне розташування. Інерційний варіант прогнозу виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах досліджуваних сільських територій приміської зони міст Київської області за існуючих умов представлено на рис. 4.

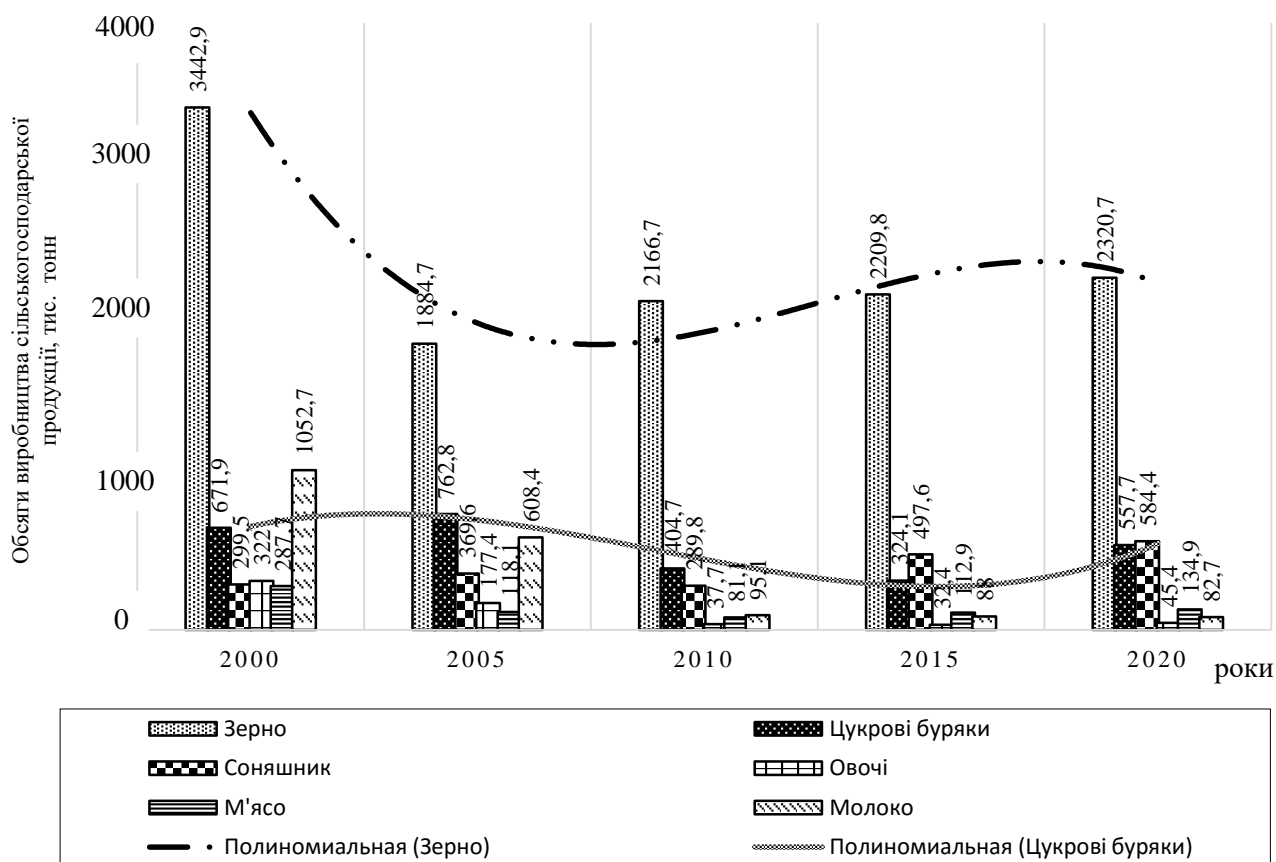

Рис. 4. Інерційний варіант прогнозу виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах, які функціонують на сільських територіях приміської зони міст Славутича (четвертий кластер) та Березані, Ржищева, Кагарлика, Узина, Українки, Яготина (п'ятий кластер)

Такий прогноз базується на пролонгованих тенденціях, закладених протягом останніх 15 років. Так, спад у сільськогосподарському виробництві спостерігався тільки в 2005 році. При цьому вже в 2015 році обсяг виробленої сільськогосподарської продукції зріс по відношенню до 2010 року на 10 %, що особливо чітко спостерігається по основному виду сільськогосподарської продукції – зерну.

Зроблено висновок, що вироблений обсяг рослинницької продукції в досліджуваних сільських територіях приміської зони буде лише частково задовольняти потреби населення в м'ясній та молочній продукції, при цьому гострий дефіцит виявлений у виробництві овочів та плодів, реальне виробництво яких більш ніж у 3,5 раза менше від встановлених фактичних нормативів споживання на душу населення. Високу питому вагу в структурі посівних площ і вартості продукції аграрного сектору займатимуть технічні культури. При цьому, посівні площі цукрових буряків будуть характеризуватися набагато меншою стійкістю, порівняно з соняшником. Переробка технічних культур буде зосереджена в основному в фермерських господарствах.

Тваринництво для сільських територій приміської зони Київської області за вартістю виробленої продукції значно поступається рослинництву, але відіграє важливу роль у розвитку сільського господарства цих територій та їх економічної стабільності. Динаміка поголів'я тварин за останні два десятиліття зазнала відчутних змін – від катастрофічного зменшення поголів'я практично всіх видів тварин (2000–2005 рр.) до певного відновлення та зростання (2005–2010 рр.), особливо у птахівництві та свинарстві. Результати прогнозування свідчать, що відносно поголів'я великої рогатої худоби в 2020 р. очікується його подальше зменшення порівняно з 2005 р. на 34,8 % (рис. 5).

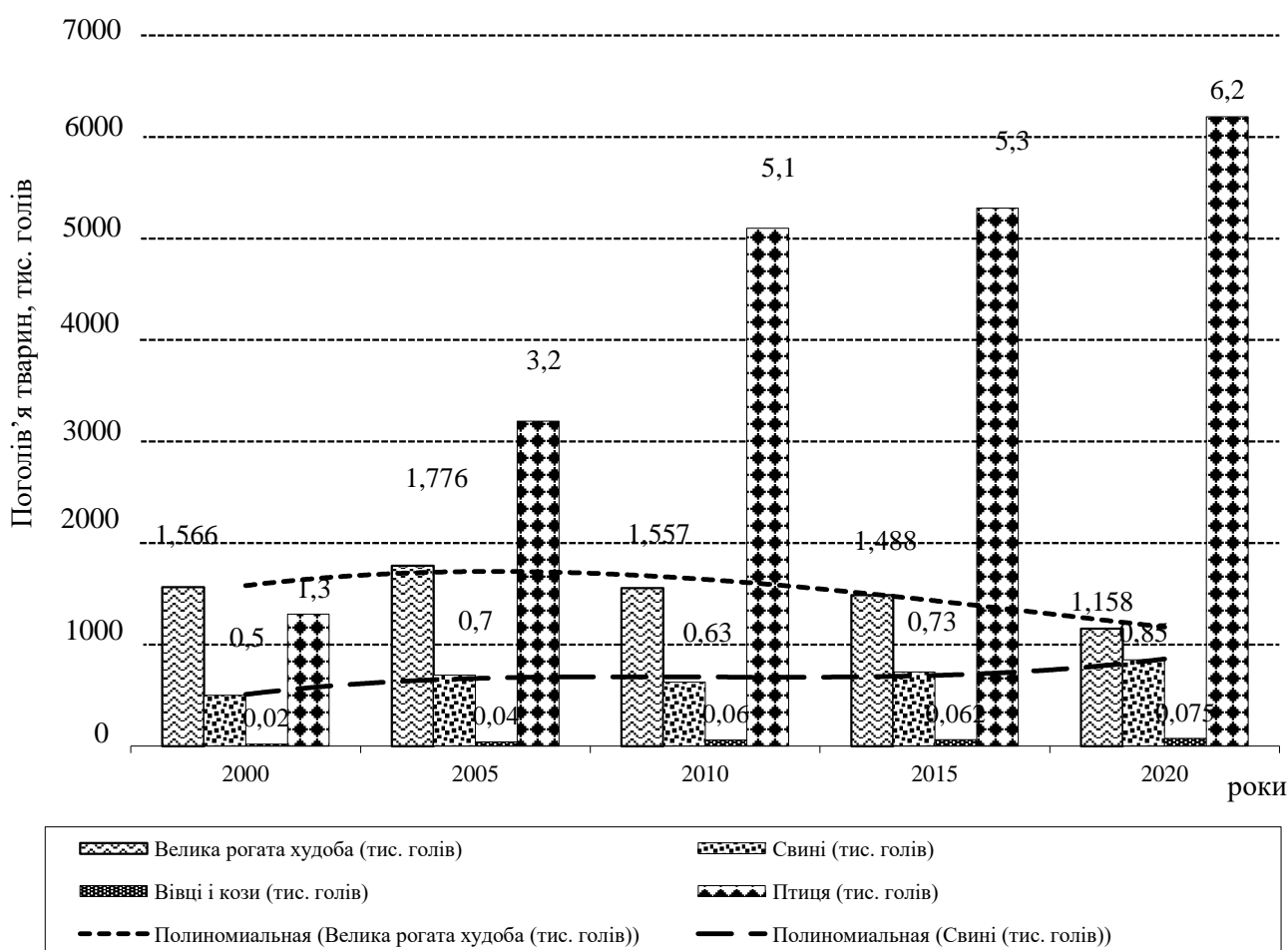

Рис. 5. Інерційний варіант прогнозу динаміки поголів'я тварин на сільських територіях приміської зони міст Славутича (четвертий кластер) та Березані, Ржищева, Кагарлика, Узина, Українки, Яготина (п'ятий кластер)

Обґрунтовано, що для сільських територій приміської зони міст Білої Церкви (перший кластер), Броварів (другий кластер), Бучі, Василькова, Боярки, Вишневого (четвертий кластер), де виробничий та транспортний потенціал знаходиться на достатньо високому рівні розвитку, передбачається інерційний варіант збереження існуючого стану економіки як бази організаційно-економічного зростання на перспективу, без зміни методів і форм залучення у виробництво ресурсів, галузевої структури економіки. Отже, необхідно впроваджувати нові ресурсозберігаючі технології у рослинництві, використовувати у виробничій діяльності новітні високоефективні технології. Основною галуззю спеціалізації цих територій залишиться переробка сільськогосподарської продукції та сільське господарство, в якому не передбачається кардинальних зрушень – деяке зростання обсягів виробництва переважно за рахунок екстенсивного шляху розвитку галузі зі збереженням низького рівня продуктивності праці, напівнатурального характеру виробництва і орієнтації на задоволення переважно внутрішніх потреб міст і прилеглих до них територій.

За даними проведеного аналізу рекреаційний напрям є доцільним для сільських територій приміських зон міст Ірпіня, Обухова, Переяслав-Хмельницького, Вишгорода (четвертий кластер); Богуслава, Миронівки, Сквири, Таращі, Тетіїва (п'ятий кластер). Для реалізації оптимістичного сценарію основним стратегічним напрямом має стати ефективне використання наявного унікального природно-ресурсного потенціалу, зростання в таких сферах як сільське господарство, рекреація, туризм, які забезпечать його збалансованість зростання, диверсифікацію видів діяльності.

На сучасному етапі Україні якнайшвидше необхідно розробити та прийняти так званий «Муніципальний кодекс» – пакет законів, що стосуються розвитку місцевого самоврядування в країні. На сільських територіях приміської зони стратегія економічного розвитку повинна розроблятися, плануватися й реалізовуватися спільними зусиллями органів державної влади та місцевого самоврядування, представників бізнесу, громадських організацій, населення.

Обґрунтовано напрями удосконалення системи управління сільськими територіями з урахуванням сучасних умов євроінтеграції. Функції органів державної влади орієнтовані на вироблення «правил гри» та нагляд за їх виконанням, а органів місцевого самоврядування – створення умов для суб'єктів господарювання, які мають важливе соціальне значення та притягнення до відповідальності порушників організаційно-правових норм держави та суспільства. В умовах розширення економічних повноважень органів місцевого самоврядування для запобігання корупції необхідним є контроль громади та надання їй права впливати на економічні процеси на сільській території.

У основу розбудови ефективної системи місцевого самоврядування покладено три основних принципи самоврядності – правовий, організаційний і фінансовий. Правовий принцип означає, що органи місцевого самоврядування повинні мати власні, тільки їм притаманні повноваження, що визначаються Конституцією та відповідними законами. Органи місцевої влади мають самостійно брати на себе виконання цих повноважень. Організаційний принцип означає, що органи місцевого самоврядування мають бути вільними щодо визначення своєї власної структури з метою ефективно виконувати свої функції та нести за це відповідальність.

Фінансовий принцип автономії означає, що зазначені органи мають право розподіляти власні фінансові ресурси самостійно. Частина зазначених ресурсів має надходити до місцевих бюджетів через місцеві податки і збори.

Місцеве самоврядування має бути спрямоване на реалізацію завдань щодо створення умов для забезпечення життєвих інтересів, соціального захисту населення, надання йому високоякісних послуг, забезпечення захисту та реалізації прав і свобод громадян. Доведено необхідність доповнення існуючих основ формування системи управління сільськими територіями шляхом самоорганізації населення, активним залученням членів громади до участі у здійсненні функцій зазначених органів, побудовою системи місцевого самоврядування на основі партнерських стосунків інституційних суб'єктів управління з населенням і державною владою, підвищенням відповідальності органів та посадових осіб системи управління перед сільським населенням.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення важливої науково-практичної проблеми, що виявляється в поглибленні теоретичних та методичних засад формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони.

За результатами проведеного дослідження сформульовано низку висновків та пропозицій, що відображають вирішення задач дисертаційної роботи відповідно до поставленої мети.

1. На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури визначено, що сільські території є невід'ємною частиною агросфери й забезпечують продовольчу самостійність країни. Уточнено економічну сутність категорії «сільські території» як цілісну систему, яка містить економічну, соціальну, організаційну, мотиваційну складові, які перебувають під впливом територіальних громад, органів місцевого самоврядування, органів державної влади та бізнесових структур. У результаті дослідження встановлено, що визначальним елементом сільської території є соціум, а всі інші спрямовані на максимальне забезпечення задоволення його потреб та інтересів.

2. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати методичні підходи до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій, які передбачають тісну взаємозалежність організаційних та економічних процесів, які враховують формуючі та інституційні фактори, між якими існує безперервний зв'язок. Формування даної системи залежить від скоординованих дій, що потребують окремого розгляду кожної галузевої системи, підсистеми, а саме соціально-демографічної, мотиваційно-трудової, інформаційної, організаційно-правової, економіко-інвестиційної, фінансової, екологічної, складової та інструмента, взаємозв'язків, а також вироблення відповідних заходів досягнення, від яких залежить розвиток сільських територій.

3. В результаті аналізу рівня розвитку сільських територій Київської області з'ясовано вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на нього. Розглядаючи сільське господарство як невід'ємну складову сільських територій встановлено, що у його галузевій структурі провідне місце (62,4 % від загального обсягу виробництва)

традиційно належить продукції рослинництва. Водночас, виявлено тенденцію до зменшення кількісних показників практично за всіма видами об'єктів соціальної інфраструктури. Лише 7,0 % сільських населених пунктів області мають установи побуту, з яких за призначенням діє лише 38,0 %. Порівнянню з 2000 р. кількість об'єктів медичного обслуговування скоротилося на 20 одиниць, торговельного–500 одониць, дошкільних закладів – 36 одиниць, загальноосвітніх – 60 одиниць. Понад третина віддалених сіл залишилися поза сферою обслуговування громадського транспорту, суттєво скоротились обсяги будівництва житла та об'єктів соціально-культурного призначення.

4. Запропоновано методичні підходи до оцінки рівня організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони Київської області на основі комплексного зонування і кластеризації, що дозволило визначити основні напрями розвитку окремих сільських територій приміської зони, а саме: реалізація міських, виробничих, транспортно-логістичних функцій; формування та розвиток рекреаційних видів діяльності, сільського зеленого туризму; відновлення галузей сільського господарства; переважно деградаційні процеси в сільській місцевості та пріоритети організаційно-економічного забезпечення, тобто переважні для певної території види діяльності: переробна промисловість, сільське господарство, логістика, рекреація.

5. У результаті дослідження, надано пропозиції, щодо розвитку обслуговуючої кооперації та удосконалено організаційно-економічну структуру багатофункціонального кооперативного формування, яка дозволить збільшити виробництво валової продукції сільського господарства, в цілому, таких галузей, як овочівництво, плодівництво, ягідництво, молочне та м'ясне скотарство, які не є привабливими для великих підприємств, але які мають ключове значення для продовольчої безпеки держави, створити додаткові робочі місця та знизити ціну готової продукції внаслідок її реалізації безпосередньо за місцем виробництва, підвищити додану вартість продукції шляхом покращання первинної обробки та зберігання, її безпечність для здоров'я людини та якість. Визначено також мотиваційну складову, яка зацікавить членів кооперативу поглибити свої знання щодо його діяльності та організації виробництва.

6. На основі економіко-математичного моделювання визначено стратегічні сценарії розвитку сільських територій приміської зони Київської області для кожної групи кластерів, а саме інерційний варіант прогнозу виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах (четвертого та п'ятого кластерів), інерційний варіант прогнозу динаміки поголів'я тварин (четвертого та п'ятого кластерів), оптимізаційний варіант прогнозу розвитку агропромислового комплексу (першого, другого та четвертого кластерів), інтеграційно-інноваційний сценарій розвитку сільських територій (третього кластера), які характеризуються певним видом функціональної спеціалізації: логістично-транспортної, професійно-освітньої та рекреаційний напрям (четвертого та п'ятого кластерів).

7. Обґрунтовано, що формування самодостатніх громад – найважливіше завдання реформи місцевого самоврядування. Запропоновані заходи щодо удосконалення самоуправління органів місцевого самоврядування полягають у розробленні комплексу заходів із забезпечення розвитку автономності системи

управління, що передбачає внесення змін до законодавчого регулювання, пропозиції щодо створення матеріально-технічної бази, інформаційного її забезпечення, підготовки кадрів для роботи в зазначених органах, що дасть можливість створити міцну самоврядну основу громадянського суспільства, а також наблизити його до побудови правової та соціальної держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Формування системи забезпечення сталого розвитку сільських територій: [монографія] / [Терещенко В. К., Морозюк Н. В., Замора О. І., Станкевич О. Б., Тимошенко М. М., Байда В. А., Бурова О. Б., Девко С. Т. (Слюсар С. Т.)]. – Ніжин, 2013. – 316 с. (*Здобувачем розглянуто методологічні основи розвитку сільських територій та поняття організаційно-економічної системи розвитку сільських територій*).

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Девко С. Т. Організаційно-правові аспекти створення та функціонування фермерських господарств / С. Т. Девко (С. Т. Слюсар) // Науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка «Економіка і регіон». Серія: Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – 2011. – № 2 (29). – С. 160–163.

3. Девко С. Т. Теоретичні аспекти формування організаційно-економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій / С. Т. Девко (С. Т. Слюсар), О. Б. Станкевич // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – Вип. 181. – Ч. 1. – С. 151–155. (*Здобувачем обгрунтовано теоретичні аспекти формування організаційно-економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій*).

4. Девко С. Т. Гармонізація податкової політики країн Європейського Союзу в умовах інтеграції / С. Т. Девко (С. Т. Слюсар) // Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2013. – Вип. 20/1. – С. 138–142.

5. Девко С. Т. Державна політика розвитку сільських територій в умовах глобалізації / С. Т. Девко (С. Т. Слюсар) // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 5/1. – С. 16–19.

6. Девко С. Т. Формування системи мотивації на підвищення зайнятості в сільській місцевості / С. Т. Девко (С. Т. Слюсар) // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – Вип. 181. – Ч. 6. – С. 285–292.

7. Слюсар С. Т. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій в Київському регіоні / С. Т. Слюсар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 7. – С. 75–78.

8. Слюсар С. Т. Прогнозування організаційно-економічного розвитку сільських територій приміської зони Київського регіону / С. Т. Слюсар // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2015. – Вип. 5. – Т. 20. – С. 159–164.

**Статті у наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних баз даних:**

9. Слюсар С. Т. Розвиток сільського зеленого туризму на Переяславщині / С. Т. Слюсар // Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2013. – Вип. 21/2. – С. 94–99.

10. Слюсар С. Т. Теоретичні основи дослідження економічних відносин між містом та його приміською зоною / С. Т. Слюсар // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету «Наука й економіка». – 2013. – Вип. 4 (32). – Т. 2. – С. 312–317.

11. Слюсар С. Т. Інституційне забезпечення організаційно-економічного розвитку сільських територій / С. Т. Слюсар // Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2015. – Вип. 26/2. – С. 309–313.

12. Слюсар С. Т. Дослідження рівня організаційно-економічного розвитку сільських територій приміської зони Київського регіону / С. Т. Слюсар // Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2016. – Вип. 28/1. – С. 78–84.

Статті у наукових виданнях інших держав:

13. Слюсар С. Т. Социальная политика и новейшие системы социальной защиты сельского населения, перспективы их внедрения в Украине / С. Т. Слюсар // Науки Красноярья. – 2013. – № 5(10). – С. 57–74.

14. Слюсар С. Т. Стратегическое управление развитием сельских территорий Украины / С. Т. Слюсар // Науки Красноярья. – 2014. – № 2 (13). – С. 151–166.

Тези наукових доповідей:

15. Девко С. Т. Напрями багатофункціонального розвитку сільських територій / С. Т. Девко (С. Т. Слюсар) // Перспективні питання економіки та управління: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Дніпропетровськ, 08–09 квітня 2013 р.: тези доповіді. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 17–19.

16. Девко С. Т. Решение проблем развития сельских общин – одна из приоритетных задач власти / С. Т. Девко (С. Т. Слюсар) // Проблеми прогнозування і державного регулювання соціально-економічного розвитку: XIV Міжнародна наукова конференція, м. Мінськ, Республіка Білорусь, 24–25 жовтня 2013 р.: тези доповіді. – Мінськ, 2013. – С. 119–120.

17. Слюсар С. Т. Розвиток сільського зеленого туризму на Переяславщині / С. Т. Слюсар // Реформування фінансово-економічної системи: погляд у майбутнє: XXXI Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 01–02 листоп. 2013 р.: тези доповіді. – Львів, 2013. – С. 54–56.

18. Слюсар С. Т. Функції та роль громадських структур в соціальній політиці розвитку сільських територій на 2011–2015 роки / С. Т. Слюсар // Економіка в умовах сталого розвитку: контекст підприємств, регіонів, країн: Міжнародна наукова конференція, м. Дніпропетровськ, 20 листопада 2013 р.: тези доповіді. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 31–33.

19. Слюсар С. Т. Предпринимательство и местные инициативы как факторы развития сельских территорий / С. Т. Слюсар // Проблемы современной экономики: Международная научно-практическая конференция, г. Вязьмь, Россия: 13 мая 2013 г.: тезы доклада. – Вязьмь, 2013. – С. 369–377.

20. Слюсар С. Т. Стан та розвиток виробничої сфери сільських територій Київської області / С. Т. Слюсар // Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України: Міжнародна науково-практична конференція, м. Ужгород, 16–17 травня 2014 р.: тези доповіді. – Ужгород, 2014. – С. 87–89.

21. Слюсар С. Т. Экспорт и импорт сельскохозяйственной продукции и продовольствия Украины / С. Т. Слюсар // Институциональные основы функционирования экономики в условиях трансформации: Международная научно-практическая конференция, г. Нюрнберг, Германия, 23 мая 2014 г.: тезы доклада. – Нюрнберг, 2014. – С. 88–90.

22. Слюсар С. Т. Децентрализация власти как фактор повышения функциональной способности органов местного самоуправления / С. Т. Слюсар // Проблемы прогнозирования і державного регулювання соціально-економічного розвитку: XV Міжнародна наукова конференція, м. Мінськ, Республіка Білорусь, 23–24 жовтня 2014 р.: тези доповіді.. – Мінськ, 2014. – С. 175–176.

23. Слюсар С. Т. Інноваційна діяльність в сільському господарстві України в сучасних умовах / С. Т. Слюсар // Фінансова безпека аграрного бізнесу: Всеукраїнська конференція, м. Житомир, 22–23 жовтня 2014 р.: тези доповіді. – Житомир, 2014. – С. 139–140.

24. Слюсар С. Т. Самодостатність сільських територіальних громад як один із чинників забезпечення гідного рівня життя населення / С. Т. Слюсар // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: VII Міжнародна науково-практична конференція, м. Запоріжжя, 10–11 квітня 2015 р.: тези доповіді. – Запоріжжя, 2015. – С. 21–23.

25. Слюсар С. Т. Проблеми становлення та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні / С. Т. Слюсар // Актуальні проблеми наук про життя та природокористування: III Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, м. Київ, 28–31 жовтня 2015 р.: тези доповіді. – Київ, 2015. – С. 201–203.

АНОТАЦІЯ

Слюсар С. Т. Організаційно-економічна система розвитку сільських територій приміської зони. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка і управління національним господарством. – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних, методичних та практичних аспектів до формування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони. Розкрито економічну сутність категорій розвитку сільських територій в сучасних умовах євроінтеграції, визначено базують складові організаційно-економічної системи розвитку сільських територій, які на відміну від існуючих, враховують особливості функціонування підсистем, таких як

соціально-демографічна, мотиваційно-трудова, інформаційна, організаційно-правова, економіко-інвестиційна, фінансова, екологічна у приміській зоні, обґрунтовано методичні засади оцінки рівня розвитку сільських територій приміської зони.

З'ясовано наявність чинників, які впливають на розвиток сільських територій приміської зони, для виявлення існуючих тенденцій та стратегічних напрямів їх розвитку, здійснено оцінку рівня використання їх соціального потенціалу та визначено рівень організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони для обґрунтування подальшої стратегії її формування.

Надано пропозиції щодо розвитку обслуговуючої кооперації, як одного із стратегічних напрямів розвитку сільських територій, здійснено прогнозування організаційно-економічної системи розвитку сільських територій приміської зони, що дозволило визначити стратегічні сценарії розвитку цих територій для кожного із визначених кластерів, розроблено рекомендації з удосконалення системи управління сільськими територіями з урахуванням сучасних умов євроінтеграції.

Ключові слова: організаційно-економічна система, розвиток, сільські території, приміська зона, кооперація, динамічний профіль, система управління.

АННОТАЦІЯ

Слюсар С. Т. Организационно-экономическая система развития сельских территорий пригородной зоны. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2016.

Диссертация посвящена исследованию теоретических, методических и практических аспектов к формированию организационно-экономической системы развития сельских территорий пригородной зоны. На основе анализа отечественной и зарубежной научной литературы определено, что сельские территории являются неотъемлемой частью агросферы и обеспечивают продовольственную независимость страны. Уточнено экономическую сущность категории «сельские территории» как целостную систему, которая содержит экономическую, социальную, организационную, мотивационную составляющие, которые находятся под влиянием территориальных общин, органов местного самоуправления, органов государственной власти и бизнес-структур. В результате исследования установлено, что определяющим элементом сельской территории является социум, а все остальные направлены на максимальное обеспечение удовлетворения его потребностей и интересов.

Обоснован методический подход к формированию организационно-экономической системы развития сельских территорий, предусматривающих тесную взаимозависимость организационных и экономических процессов, которые учитывают формирующие и институциональные факторы, между которыми существует непрерывная связь. Формирование данной системы зависит от скоординированных действий, требующих отдельного рассмотрения каждой отраслевой системы, подсистемы, а именно социально-демографической,

мотивационно-трудовой, информационной, организационно-правовой, экономико-инвестиционной, финансовой, экологической, составляющей и инструмента, взаимосвязей, а также выработки соответствующих мер достижения, от которых зависит развитие сельских территорий.

В результате анализа уровня развития сельских территорий Киевской области установлено влияние внешних и внутренних факторов на него. Рассматривая сельское хозяйство как неотъемлемую составляющую сельских территорий установлено, что в его отраслевой структуре ведущее место (62,4 % от общего объема производства) традиционно относится продукции растениеводства. В то же время, выявлена тенденция к уменьшению количественных показателей практически по всем видам объектов социальной инфраструктуры. Необеспечение элементарных потребностей для жизнедеятельности сельского населения приводит к массовому оттоку сельских жителей из сел, в результате чего растет количество пустых домов.

Предложены методические подходы к оценке уровня организационно-экономической системы развития сельских территорий пригородной зоны городов Киевской области на основе комплексного зонирования и кластеризации, что позволило определить основные направления развития отдельных сельских территорий пригородной зоны и приоритеты организационно-экономического обеспечения, то есть предпочтительны для определенной территории виды деятельности: перерабатывающая промышленность, сельское хозяйство, логистика, рекреация.

Даны предложения по развитию обслуживающей кооперации и усовершенствована организационно-экономическая структура многофункционального кооперативного формирования, которая позволит увеличить производство валовой продукции сельского хозяйства в целом таких отраслей, как овощеводство, плодоводство, ягодоводство, молочное и мясное скотоводство, которые не являются привлекательными для крупных предприятий, но которые имеют ключевое значение для продовольственной безопасности государства, создать дополнительные рабочие места и снизить цену готовой продукции вследствие реализации непосредственно по месту производства, повысить добавленную стоимость продукции путем улучшения первичной обработки и хранения, ее безопасность для здоровья человека и качество. Определена мотивационная составляющая, которая заинтересует членов кооператива углубить свои знания о его деятельности и организации производства.

На основе экономико-математического моделирования определены стратегические сценарии развития сельских территорий пригородной зоны городов Киевской области для каждой группы кластеров, а именно инерционный вариант прогноза производства основных видов сельскохозяйственной продукции в сельскохозяйственных предприятиях (четвертого и пятого кластеров), инерционный вариант прогноза динамики поголовья животных (четвертого и пятого кластеров), оптимизационный вариант прогноза развития агропромышленного комплекса (первого, второго и четвертого кластеров), интеграционно-инновационный сценарий развития сельских территорий (третьего кластера), которые характеризуются определенным видом функциональной специализации: логистически-транспортной,

профессионально-образовательной и рекреационное направление (четвертого и пятого кластеров).

Обосновано, что формирование самодостаточных общин – важнейшая задача реформы местного самоуправления. Предложенные меры по совершенствованию самоуправления органов местного самоуправления, которые заключаются в разработке комплекса мероприятий по обеспечению развития автономности системы управления, предусматривают внесение изменений в законодательное регулирование, предложения по созданию материально-технической базы, информационного ее обеспечения, подготовки кадров для работы в указанных органах, что позволит создать прочную самоуправляемую основу гражданского общества, а также приблизить его к построению правового и социального государства.

Ключевые слова: организационно-экономическая система, развитие, сельские территории, пригородная зона, кооперация, динамичный профиль, система управления.

ANNOTATION

Slyusar S. T. Organizational and economic system of development of rural areas' development. – The manuscript.

The dissertation is for the degree of economic sciences' candidate, specialty 08.00.03 – economics and national economy management. – economics and management of the national economy. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2016.

This dissertation is dedicated to the theoretical, methodological and practical aspects of the organizational and economic systems of rural suburbs' development. The economic essentiality of categories of rural development in modern European integration conditions was opened in the study, as well as the basic components of the rural development's organizational and economic system were defined, unlike existing, consider features of functioning of subsystems, such as social and demographic, motivational and labor, information, organizational and legal, economical and investment, financial, ecological in a residential suburb, methodological foundations of the rural suburbs' development level were generalized and reasonably assessed.

Existence of factors which influence development of rural territories of a residential suburb are analysed, for identification of the existing tendencies and strategic directions of their development is found, the assessment of level of use of social potential is carried out and the level of organizational and economic system of development of rural territories of a residential suburb for justification of further strategy of his formation is determined.

There also were given some suggestions for the development of serving cooperative forming as one of the strategic directions of the rural areas' development, was made the prediction of organizational and economic system of rural suburbs' development, out that has allowed to define strategic scenarios of development of these territories for each of certain clusters, recommendations about improvement of a control system of rural territories taking into account modern conditions of European integration are developed.

Keywords: organizational and economic system, development, rural areas, suburban area, cooperation, dynamic profile, system of management.

Підписано до друку 12.05.16
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 0,9
Зам. № 8527

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55